

שבועות כ

עניין: זכור ושמור בדיבור אחד

רמב"ן על התורה פרשת יתרו שמות כ, ח

לקדשו, ורבותיו הקפידו בזה ואמרו (בבבא נא, כ) "זכור ושמור בדבור אחד נאמר", ולא הקפידו בלשונות אחרים שנתחלפו בהם, והכוונה להם כי "זכור" מצות עשה – צוה שנוכח יום השבת לקדשו ולא נשכחהו, ו"שמור" אצלם מצות לא תעשה, שכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה – יזהיר שנשמור אותו לקדשו שלא נחללהו, ואין ראוי למשה שיחליף בדברי השם ממצות עשה למצות לא תעשה, אבל אם החליף בדבור השני "וכל תמונה" ואמר "כל תמונה" בחסרון וי, (ויחזקאל אותה ב"על שלשים", וכן כל כיוצא בזה בשאר הדברות, אין בכך כלום, כי הכל אחד. והטעם הזה יסבול אותו אלא מי שהוא רגיל בתלמוד. ומפורש אמרו (בבבא נא, כ) "נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה... שנאמר זכור ושמור – כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה", שהנשים חייבות בשמירה, שכל מצות לא תעשה הן חייבות, ולא היו חייבות בזכירה שהיא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות בו, אלא שההיקש הזה מחייב אותן.

ואני תמה, אם נאמר שמור מפי הגבורה למה לא נכתב בלוחות הראשונות. ויתכן שהיה בלוחות הראשונות ובשניות כתוב זכור ומשה פירש לישראל כי נאמר שמור עמו. וזו כוונתם באמת.

ובמדרשו של ר' נחניא בן הקנה (הבבא נא, כ) הזכירו עוד "סוד גדול בזכור ושמור, ועל הכלל תהיה הזכירה ליום והשמירה בלילה. וזהו מאמר החכמים (בבבא נא, כ) א ובבבא נא, כ) שאומרים בערב שבת בואי כלה בואי כלה ונצא לקראת שבת כלה מלכה, ויקראו (בבבא נא, כ) ברכת היום קדושא רבא שהוא הקידוש הגדול, ותבין זה.

ואמת הוא ג"כ כי מדת זכור רמזו במצות עשה, והוא היוצא ממדת האהבה, והוא למדת הרחמים, כי העושה מצות אדוניו יאהוב לו ואדוניו מרחם עליו. ומדת שמור במצות לא תעשה, והוא למדת הדין, ויוצא ממדת היראה, כי הנשמר מעשות דבר רע בעיני אדוניו ירא אותו. (א"ת) ויחזקאל מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו שהאבהה גדולה מן היראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו גדול מן הנשמר מעשות הרע בעיניו. ולכן אמרו (בבבא נא, כ) דאיתי עשה ודחי לא תעשה. (א"ת) ומפני זה יהיה העונש במצות לא תעשה גדול ועושי בו דין, כגון מלקות ומיתה, ואין עושי דין במצות עשה אלא במורדים, כגון לולב איני נוטל סוכה איני עושה, שמכין אותו עד שיקבל עליו לעשות או עד שתצא נפשו.

פחד יצחק שבועות סוף מאמר יב

תעשה. יע"ש. וכבר הזכרנו כמה פעמים. כי אחת החסברות של קרבנם של הלואין לערכו של המקבל, היא כי גדרם של הלואין היא השמירה מן ההעדר. בעוד אשר גדרם של העשין הוא תוספות מעלה, וכל המתיחס יותר לצד ההעדר מאשר לצד המעלה, הרי הוא מתקרב בערכו למדרגת המקבל. וזו היא כוונתו של המח"ל בדקדוק ענין הזכירה בדברות ראשונות וענין השמירה בדברות האחרונות.

פחד יצחק שבת מאמר ב, ג

הן יחד בקדושתה של שבת. וכאן הוא שורש הענין שזכור ושמור של שבת בדיבור אחד נאמר, מפני שזכור כולל הוא את כל המצות עשה של שבת, ושמור כולל הוא את כל האיסורים של שבת, ושניהם בדיבור אחד נאמר, מפני שזו היא הרבנותא של שבת, שכל עסקו כפול, דהיינו שהוא ממוגן לחסיכה אחת את כוח ההתפשטות של מדת האהבה ואת כוח הצמצום של מדת היראה, עד שמתוך כך כל העשין של שבת אשר שורשם הוא מדת האהבה וכל הלואין של שבת אשר שורשם היא מדת היראה בדיבור אחד נאמר. ולא עוד אלא שהוקשו זכור ושמור זה לזה, וכל מי שישנו כזה ישנו כזה. מפני שבקדושת שבת כפולה היא החלוקה אשר בין מדת האהבה למדת היראה, כי דוקא מהתמזגות ההתפשטות והצמצום נבנית היא קדושת השבת. וקושמא דמילתא הכי הוא, כי כל עובדי השם בנשמתם

מהר"ל

תפארת ישראל פמ"ג

משה דבר מפי עצמו אף אות אחת. רק ההפך שיש בין המשנה התורה ובין שאר התורה כי התורה שנתן השם יתברך לישראל יש בה שתי בחינות, הבחינה האחת מצד השם יתברך אשר הוא נותן התורה, הבחינה השנית מצד ישראל המקבלים את התורה. ואם היה אחד נותן לחבירו דבר והם שוים במעלה, אבל כאשר השם יתברך כי שניהם שוים במעלה, אבל כאשר השם יתברך שהוא על הכל נתן התורה לישראל והם בארץ אי אפשר שלא יהיה כאן בחינה מיוחדת מצד הנותן ובחינה אחרת מצד המקבל. ולפיכך התורה כולה חוץ ממשנה תורה שהוא חומש האחרון ראוי שימצא בה הבחינה מצד הנותן, כי המקבל מקבל בסוף כאשר גמר הנותן את גזרת דבריו ואז המקבל מקבל, ולפיכך נקרא משנה תורה כאילו היה דבר מיוחד שהוא מצד המקבל, ויש בחינה מצד המקבל דכתיב במשנה תורה (דברים א') הואל משה באר את התורה הוואת כי המקבל הוא צריך יותר מירוש וביאור. והנה ההפך אשר יש בין התורה ובין משנה תורה. ולפיכך כל דבר

שפת אמת יתרו תרס"ב

הדין. ושניהם יש בהם שמש ומגן. ויש מי שזוכה לקבל בבחינת קירוב ועל זה נאמר (תהלים קמח, יד) בני ישראל עם קרובו. ויש שמקבל על ידי בחינת ריחוק. ושניהם אלו הם בחינת זכור ושמור. מצות עשה ומצות לא תעשה. מצות עשה הקירוב ומצות לא תעשה הריחוק. ורמזו כי בדיבור אחד נאמר. שכל אחד כלול בחבירו והתורה כולל שניהם. כמו שכתוב (ישעיה כו, ה) א

רבי צדוק הכהן קדושת שבת מאמר ד'

ענין

זכור ושמור בדבור אחד נאמר שאין הפה יכולה לדבר וכו', כמו שאיתא (ר"ה כו). ובזהו הקדוש (בראשית מח ע"ב) * ובתרומה (קלח ע"א) דהם יום ולילה, דבר ונוקבא. וכן ברעיא

אדם, ובשבת שוכת בו. ואע"פ שקדושת השבת קביעא מעצמה (ביצה יז), מכל מקום שתכנוס בלב אדם, צריך לפעולת אדם ואתערותא דיליה. וביום על ידי השביטה ששוכת ואין עושה מעשיו כבחול נעשה כלי קיבול להקדושה. ובליילה צריך לקדשו בפה, להיות הוא המעורר ומכניס הקדושה בלב. ובהו האדם בדוגמא העליונה, שה' יתברך מקדש השבת ומשפיע קדושה בו. והוא

מהר"ל

תפארת ישראל פמ"ד

כבר התבאר לך כי התלומים שיש בין דברות הראשונות ובין דברות אחרונות הוא מצד התוספת שראוי למשנה תורה מן הטעם אשר אמרנו והם דברים ברורים. ומה תוכל להבין מה שאמרנו ז"ל (שבועות כ' ע"ב) זכור ושמור בדבור אחד נאמר יותר מכל שאר התלומים והשנויים, כי שאר התלומים לפי הראוי ולפי הסדר, אבל זכור ושמור אי אפשר לומר בשביל התוספת בדברות שניות דאין כאן תוספת רק חסרון שהרי לא נזכר כלל זכור בדברות שניות ואם כן אין כאן תוספת. ואם הפשטנים אשר לא הבינו דברי יום השבת, והדבר אשר הוא מקובל לרבותינו ז"ל כי כל מקום שנאמר שמור הוא מצות לא תעשה ואם כן מצות עשה של זכור חסר לגמרי, וזה שהוכרחו לומר כי זכור ושמור בדבור אחד נאמר. וכן הוא ושמור גם כן בדבור אחד נאמר. מפני שאף על גב שאין כאן שני מלאו לעשה ומעשה ללאו, מכל מקום יש כאן חלוף שהוא גרעון שהרי לא כתיב שקר בדברות אחרונות, ולכן הוצרכו לומר בדבור אחד נאמר. ועוד כבר

וכאשר תבין דברים אלו אשר אמרנו תוכל להבין למה בדברות ראשונות כתיב זכור ובדברות שניות שמור ולא הפך, וזה כי לפי שפירשנו למעלה כי משנה תורה קרובה אל המקבל הם ישראל ואילו שאר תורה קרובים הדברים אל השם יתברך, ולכן מצוות עשה שיש להם מעלה יותר קרובים אל השם יתברך ומצות לא תעשה קרובים אל המקבל ודבר זה ידוע.